

PROBLEMES D'EQUIVALÈNCIA EN TRADUCCIÓ JURÍDICA: LA DENOMINACIÓ DE LES PARTS EN EL PROCÉS JUDICIAL EN ANGLÈS I CATALÀ

Eivor Jordà Mathiasen*

Resumen al final del artículo.

The abstract can be found at the end of the article.

El concepte d'equivalència ha estat un dels temes centrals en els estudis sobre la traducció. Des de l'orientació sociolingüística, que recentment ha adquirit aquesta disciplina, l'equivalència s'entén com una relació dinàmica que es materialitza de manera diferent en cada procés traductor. En molts casos, les divergències entre els contextos socioculturals en què s'ubiquin el text de partida i el text d'arribada obliguen el traductor a situar el seu text en un tercer espai cultural. Aquest és el cas de les traduccions jurídiques, en què les diferències entre els sistemes jurídics plantegen problemes d'inequivalència entre els conceptes i els termes utilitzats en ambdues cultures. En la present investigació es mostra el cas concret dels problemes d'equivalència relatius a la denominació de les parts en anglès i en català. Al final es presenta una proposta per tal de donar solució a una qüestió que en traducció no pot quedar sense resoldre.

Paraules clau: equivalència, traduïbilitat, traducció jurídica, sistemes judicials, parts processals.

* Eivor Jordà Mathiasen, Departament de Traducció i Comunicació, Universitat Europea de Madrid seu de València.

Data de recepció de l'article: 29.10.2010; data d'avaluació: 07.12.2010; data d'acceptació de la versió final: 10.12.2010.

Sumari

1. El concepte d'equivalència en traducció
 2. Els contextos jurídics anglès i espanyol
 3. La denominació de les parts en el procés judicial anglès i espanyol
 - 3.1. La denominació de les parts en el procés penal espanyol
 - 3.2. La denominació de les parts en el procés civil espanyol
 - 3.3. La denominació de les parts en el procés penal anglès
 - 3.4. La denominació de les parts en el procés civil anglès
 4. Anàlisi comparativa de la terminologia relativa a les parts processals en anglès i català
 5. Conclusió
- Bibliografia

1. El concepte d'equivalència en traducció

Des de Ciceró, tots els pensadors que han reflexionat al voltant de la traducció n'han abordat, d'una manera o altra, el tema de la possibilitat o impossibilitat. Probablement una de les opcions més radicals ha estat la de Jean-René Ladmiral (1979: 85) quan afirma que «singulièrement, quand il s'agit té même de cette pratique qu'elle prend pour objet; bien plus, la tendance lourdement prédominant est de conclure a l'impossibilité théorique de traduire!». En un principi, la intraduïbilitat era entesa estrictament en termes lingüístics. Per exemple, per a John C. Catford (1965: 94) la intraduïbilitat és la conseqüència de la inexistència d'un substitut lèxic o sintàctic en la llengua d'arribada que correspongui a un altre de la llengua de partida. Això no obstant, en la reflexió sobre la intraduïbilitat, la traductologia ha anat ascendint esglaons: del sintàctic al semàntic, després al pragmàtic i, finalment, al sociolingüístic.

De la mateixa manera, s'ha passat de la negació absoluta de la possibilitat de traduir a la delimitació d'allò traduïble i allò intraduïble (amb l'excepció del deconstructivisme¹). Quan Henri Plard (1985: 65) es planteja: «Tout peut-il se traduire?» és precisament en aquests termes. És evident que en tot procés traductor sempre hi ha elements del text de partida que queden pel camí. Uns ho anomenen «pèrdua», altres «inadequació», en funció del punt de vista. La traducció mai no pot ser una duplicació del text de partida pel simple fet que

1. La teoria deconstructivista de la traducció defensa la inexistència de significats únics i estables que es puguin traslladar d'un idioma a un altre. Segons aquesta teoria, quan traduïm no es produeix una simple transferència de signes, sinó una reinterpretació de la realitat. Com que el llenguatge es troba en una constant transformació, en cada acte de comunicació (com és l'acte de traduir) es modifica el propi llenguatge, és a dir, la relació de l'home amb el món.

ens trobem davant dos textos diferents generats en dos contextos diferents. Tal com Rosa Rabadán (1991: 110) afirma: «La inequivalencia es, como la equivalencia, una noción funcional-relacional, sin realidad material concreta, que surge de la imposibilidad de someter todos y cada uno de los rasgos del TO [texto origen] a los parámetros de aceptabilidad del polo meta». Així, doncs, de la mateixa manera que no podem parlar d'una equivalència absoluta, tampoc no sembla raonable defensar la intraduïbilitat absoluta.

És clar que existeixen certes xarxes en les quals inexorablement queden atrapatats determinats elements del text de partida quan traduïm. En aquest sentit, Rosa Rabadán (1991) parla de límits de caràcter lingüístic, extralingüístic i del coneixement. Els primers vénen determinats per factors com la variació lingüística (geogràfica, diacrònica i social), la funció intratextual del signe quan el significat es constitueix en significat, la polisèmia i l'ambigüitat d'alguns termes, els jocs de paraules, l'oligosèmia o buits de contingut en comparar els camps semàntics entre idiomes, els límits establerts per les normes o l'estil de cada idioma, les metàfores, etcètera. En definitiva, es tracta de tots aquells trets d'un idioma vinculats, per dir-ho així, a la seva pròpia estructura. Per contra, els límits extralingüístics són els derivats de la subordinació del llenguatge a altres codis (visuals, musicals, gràfics, ...), així com als referents culturals, la ironia, l'humor, etcètera. Tot allò que no és estrictament lingüístic entra a formar part del llenguatge com a *matèria primera*. Per últim, amb límits del coneixement, Rosa Rabadán es refereix a les llacunes en el coneixement del món per part del traductor.

La traductologia actual cada vegada és més conscient de la rellevància dels contextos socioculturals en què es desenvolupen els textos traduïts. En paraules d'Ovidi Carbonell (1998: 48): «Por medio del lenguaje vivimos y damos vida a una cultura; por medio de la traducción ponemos en comunicación a dos culturas y dos mundos». La traducció es concep, doncs, com un procés de comunicació intercultural que té com a base el llenguatge (Christiane Nord, 1991). Des d'aquesta perspectiva, els conceptes de «fidelitat» i «equivalència» es tornen problemàtics. D'una banda, el text de partida deixa de gaudir d'una preeminència absoluta enfront del text d'arribada. Com a conseqüència d'això, el context de la traducció i la seva finalitat van adquirint cada vegada més pes. Així, la fidelitat passa a l'esfera d'allò condicionat pel context d'arribada. D'altra banda, l'equivalència deixa de ser concebuda com el resultat d'una operació de recerca de correspondències lingüístiques.

Assumida la subordinació de qualsevol traducció al seu context, el concepte

d'equivalència sembla haver anat perdent rellevància en el món de la traductologia. En un principi, autors com John C. Catford (1965) van pretendre ressituar-lo en el mapa de la *contextualitat* distingint entre «equivalent textual» i «correspondència formal». En aquest sentit afirma que: «a textual equivalent is any TL [target language] text or portion of text which is observed on a particular occasion (...) to be the equivalent of a given SL [source language] text or portion of text. A formal correspondent, on the other hand, is any TL category (unit, class, structure, element of structure, etc.) which can be said to occupy, as nearly as possible, the 'same' place in the 'economy' of the TL as the given SL category occupies in the SL» (John C. Catford, 1965: 27). Amb el temps les opinions es van anar radicalitzant fins arribar al convenciment que l'equivalència no tenia per què constituir un requisit previ indispensable per a la traducció. Així, doncs, Toury, un dels defensors de l'enfocament polisistèmic² de la traducció, afirma que el concepte d'equivalència traductora no implica una altra cosa que l'*acceptació* d'un text com a traducció d'un altre en funció d'una sèrie de normes o valors compartits pels receptors. En les seves pròpies paraules: «The initial question is not whether a certain text *is* a translation (according to some preconceived criteria which are extrinsic to the system under study), but whether it is regarded as a translation from the intrinsic point of view of the target literary polysystem, i.e. according to its position within the polysystem» (Gideon Toury, 1982: 17). Finalment, alguns autors com Mary Snell-Hornby (1988: 22) directament consideren la noció d'equivalència poc apropiada per a la traductologia per considerar-la imprecisa i «presentar una il·lusió de simetria».

Malgrat totes les crítiques plantejades, des de la traductologia avui se segueix reivindicant l'ús del concepte d'equivalència com a condició necessària d'una traducció. Una de les traductòlogues que més insisteix en aquest punt és Rosa Rabadán (1991: 51), qui ha encunyat la noció d'*equivalència translèmica* en el sentit que: «(...) entre ambos textos, TO [texto origen] y TM [texto meta], es necesario cierto tipo de relación que defina al TM como *traducción* de un TO determinado. Esta relación global, única e irreplicable para cada binomio textual y, por supuesto, para cada actuación traductora, presenta un nivel jerárquico superior al de las relaciones estrictamente lingüísticas y/o textuales, ya

2. Segons el qual cada idioma constitueix un conglomerat de sistemes complex i dinàmic que es caracteritza per oposicions internes i canvis constants entre el canònic i el no canònic, el central i el perifèric o el primari i el secundari. Des d'aquesta perspectiva, la traducció és un element més dins d'aquesta combinació de forces, i serà acceptada com a tal en la mesura que s'aproximi a allò socialment acceptat en un determinat moment puntual.

que està subordinada a normes de caràcter històric». Es tracta, doncs, d'una relació dinàmica que es materialitza de manera diferent en cada procés traductor. En aquest sentit, les equivalències fixes queden bandejades de l'esfera de la teoria de la traducció. Això no obstant, des d'una perspectiva didàctica, sembla assenyat advocar per la utilitat de certs *models d'equivalències* (com seria el cas de les accepcions que figuren als diccionaris). Així, doncs, els *models d'equivalències* ens serviren per aproximar-nos a l'equivalent d'una unitat de traducció, encara que l'elecció final estigui sempre subordinada al context (textual i sociocultural) d'aquesta unitat.

Una altra aportació destacable a la reflexió sobre el concepte d'equivalència procedeix de Mercedes Tricás, que afirma que «el acto traductor no persigue la restitución de las formas verbales asépticas sino una aproximación entre lo ajeno y lo propio, un compromiso equitativo entre la equivalencia y la diferencia» (Mercedes Tricás, 2008: 89). Segons aquesta autora, les equivalències que cristallitzen en una traducció es caracteritzen per dues qüestions: perquè són equivalències puntuals que s'estableixen en un acte de comunicació i perquè no suposen una relació d'igualtat, sinó de simple similitud. Inspirada en la conferència inèdita de Julianne House (2004), *Global English and the Destruction of Identity*, Mercedes Tricás incorpora la noció del *tertium comparationis* al debat sobre el concepte d'equivalència en traducció. Així, qualsevol fenomen cultural es percep de manera diferent des de la pròpia cultura que des d'una cultura aliena. Aquest fet, al seu torn, repercuteix en la traducció de dues maneres: protegint els senyals d'identitat de cada cultura o trencant les identitats nacionals. Estem parlant, en definitiva, de dues formes diferents d'abordar els intercanvis culturals, des de la transculturalitat (esborrant les diferències o imposant una cosmovisió determinada) o des de la multiculturalitat (visibilitzant les diferències). En aquest mateix sentit, Ovidi Carbonell (1998: 275) afirma que «el significado no reside en una cultura de origen, en una cultura de destino, en un movimiento significativo unívoco; más bien se crea constantemente en un tercer espacio cultural de creciente complejidad y conflicto».

Després de tot el que s'ha dit fins ara, cal assenyalar que en el present treball ens referirem a les divergències entre els conceptes o idees que defineixen les parts del procés judicial i els corresponents termes o paraules que s'apliquen en els sistemes judicials anglès i espanyol (que regula el marc processal de les institucions jurídiques catalanes). En aquest sentit, és important puntualitzar que el que busquem és una «correspondència formal» amb un abast similar al plantejat per Catford (1965); és a dir, posarem de manifest la falta de correspondència exacta entre els conceptes analitzats en ambdues cultures jurídi-

ques per tractar de trobar alguna solució satisfactòria des del punt de vista traductològic. En definitiva, l'objectiu és trobar un *model d'equivalències*, en aquest cas puntual, a fi d'arribar al «tercer espai cultural» de què parla Ovidi Carbonell, ja que la finalitat de la present investigació és oferir una solució a un problema terminològic concret.

2. Els contextos jurídics anglès i espanyol

La majoria dels tractadistes convenen a afirmar que per realitzar qualsevol anàlisi de dret comparat resulta necessari agrupar els ordenaments jurídics específics en famílies jurídiques o grans sistemes jurídics del món. Tal com afirma Manuel Altava (2003: 35): «De esta manera, no es necesario en cada caso analizar todos los ordenamientos particulares, sino más bien remitirse a las características comunes de una familia jurídica, o bien a un ordenamiento particular que representa de manera especialmente clara las características de todo un sistema de ordenamientos». Així, doncs, per abordar el problema que ens ocupa d'equivalència terminològica en el camp del llenguatge jurídic, els contextos jurídics que es consideraran seran aquells als quals van dirigits o dels quals procedeixen els textos en anglès que tradueixen normalment els traductors jurídics a Catalunya: d'una banda, el de l'Estat espanyol i, d'altra banda, la família jurídica anglesa en el seu conjunt, formada per Gran Bretanya i totes les seves antigues colònies. En aquest sentit, quan ens referim al sistema jurídic espanyol, estem parlant d'un sistema pel qual es regeix un únic estat, però quan ens referim al sistema jurídic anglès ho farem en el sentit d'una família jurídica.

Segons la classificació més estesa del dret comparat (Arminjon, Nolden i Wolf, 1950), el sistema jurídic espanyol pertany a la família continental europea. La característica comuna a aquesta família jurídica és la de ser un dret codificat. Això implica, d'una banda, que la llei es constitueix com la primera i principal font del dret (enfront del costum, la jurisprudència o la doctrina), és a dir, que la resolució de qualsevol procés judicial vindrà donada per la remissió a un o diversos articles d'una determinada llei o codi. En aquest sentit, el jutge conclourà que el cas en qüestió se cenyeix als conceptes generals establerts en articles concrets i, per tant, que haurà d'enjudiciar-se segons el que s'hi disposa. D'altra banda, i com a conseqüència de l'anterior, els sistemes jurídics codificats aspiren a tenir un caràcter totalitzador o, el que és el mateix, a abraçar tots els àmbits del dret. La doctrina que defensa la codificació dels sistemes jurídics té les seves arrels en la Il·lustració francesa, sota la pre-

tensió d'infondre un ordre racional a la vida a condició que els principis legals s'estructurin en grans sistemes conceptuals. Resulta molt aclaridor, en aquest sentit, el que s'assenyala en la recopilació dels treballs preparatoris del Codi civil francès de Pierre Antoine Fenet: «El cometido de la legislación es determinar las máximas generales del derecho, adoptando para ello una perspectiva lo más amplia posible. La legislación debe establecer principios que abunden en implicaciones, y no profundizar en los detalles de cada cuestión que pudiera presentarse. La aplicación de la ley pertenece al juez y al abogado, con fundamento en el espíritu general de la legislación (...)».³

Enfront de la família jurídica continental europea, també es pot parlar d'un sistema jurídic anglès, que avui dia abraça Gran Bretanya, els Estats Units, Canadà, Austràlia, Nova Zelanda, l'Índia i totes les antigues colònies britàniques a Àsia, Àfrica i Amèrica. En resum, es tracta d'un sistema jurídic que es va crear a Anglaterra a partir del segle x, després de la conquesta normanda, i que es va instaurar en totes les nacions de l'Imperi britànic. Malgrat les notables diferències que han anat sorgint al llarg de la història (sobretot des de la independització de les colònies) es tracta d'una família jurídica molt compacta caracteritzada «(...) no sólo en la utilización de las mismas expresiones jurídicas [...], sino también en el continuo intercambio de conceptos, dudas y problemas por parte de los jueces, juristas y especialistas en leyes y doctrina jurídica de estos países» (Enrique Alcaraz, 2002: 3). Aquest autor insisteix en el fet que són més els punts d'unió que els de diferència, fet que es pot percebre en llegir manuals o articles de dret publicats a Anglaterra, els Estats Units, Austràlia, etcètera, en els quals es constata que tant els problemes com les solucions jurídiques són compartits. Enrique Alcaraz (2002: 3) aplica un símil lingüístic a la situació de «l'anglès jurídic», establint un paral·lelisme entre la llengua anglesa i els seus dialectes, d'una banda, i el sistema jurídic d'Anglaterra i els de les seves antigues colònies, de l'altra, «(...) en el sentido de que todos tienen una fuerte base común con destacadas diferencias personales».

El dret anglès és bàsicament jurisprudencial mentre que, com ja s'ha comentat, el dret continental és sobretot un dret legislatiu basat en la codificació. Això implica que la jurisprudència (el conjunt de les sentències dictades amb anterioritat per altres jutges, generalment de rang superior) té caràcter normatiu. Així, doncs, la resposta del jutge davant un nou cas sempre es basarà en els precedents judicials. Per aquest motiu, mai no ha existit una pretensió

3. Traducció de Zweigert, Konrad. *Introducción al derecho comparado*. México: Oxford University Press, 2002. Pàg. 99.

de construir un sistema de lleis complet en si mateix, ja que «la plenitud del ordenamiento no está ligada a la plenitud legislativa del Derecho» (Manuel G. Altava, 2003: 49). Això és així fins al punt que, fins fa poc, els jutges anglesos penals gaudien del privilegi de poder tipificar delictes nous (vegeu Roland Séroussi, 1998: 70). Aquesta diferència essencial entre els sistemes continental i anglès resulta molt ben escenificada per Konrad Zweigert (2002: 193) en el següent fragment:

«(...) nuestro abogado recorre la escena jurídica inglesa en vano a buscar lo que, para él, representa una necesidad absoluta en cualquier sistema funcional, como un *Código Civil*, un *Código de Comercio*, un *Código de Procedimientos Civiles* y una estructura integrada de conceptos legales ordenados de manera racional. Descubre que la técnica legal, en vez de dirigirse primordialmente a la interpretación de los textos de la ley o al análisis de problemas concretos con el fin de «integrarlos al sistema» desde el punto de vista conceptual, se interesa, ante todo, en los precedentes y en los tipos de casos; además, se dedica a la discusión cuidadosa y realista de problemas vivos, y suele desenvolverse en términos históricos y concretos, en vez de discurrir de manera sistemática o abstracta.»

Això no obstant, aquesta diferenciació típica entre els sistemes jurídics anglès i continental europeu no pot ser entesa en un sentit radical i estricte. Si bé és cert que el sistema anglès té la jurisprudència per font, no en tots els països de la seva influència, ni en totes les èpoques, els precedents han tingut el mateix grau de vinculabilitat o obligatorietat. Per exemple, mentre que en l'Anglaterra actual els precedents gaudeixen d'eficàcia vinculant per al jutge (encara que de manera menys clara que abans), als Estats Units el seu valor és essencialment persuasiu, ja que «la posibilidad que tienen [los jueces superiores] de cambiar de orientación ofrece inevitablemente a todos un mayor espacio dentro del cual moverse» (Alessandro Pizzorusso, 1987: 56). A més, el dret anglès tendeix a ampliar cada vegada més el seu conjunt de lleis en detriment dels precedents judicials. En contrapartida, en els sistemes jurídics continentals europeus també es fa ús de la jurisprudència encara que, en principi, amb un caràcter complementari, en tant que el jutge se serveix d'altres sentències per conferir major força a la seva pròpia interpretació de la llei, com quan les sentències dels tribunals d'última instància adquireixen un sentit orientatiu, i en alguns casos, vinculant, en fixar una determinada interpretació de la llei en casos d'ambigüitat o de buit legal.

Dins de la família jurídica anglesa, mereix especial esment el cas dels Estats Units. Els juristes anglesos i nord-americans comparteixen mètodes de treball

i d'investigació, i l'estructura del dret és en gran part la mateixa. Així, doncs, més que per parlar una mateixa llengua, els juristes de tots dos països «no se encuentran desconcertados por la estructura general de Derecho, ni por los conceptos que encuentran en él (...)» (René David, 1953: 291). Com que els Estats Units no són pròpiament una colònia britànica, els primers pobladors van decidir establir les seves pròpies normes i no acollir-se al dret comú anglès perquè el consideraven anacrònic i poc adequat a la societat que estaven fundant. L'adopció posterior del sistema jurídic anglès durant els segles XVIII i XIX va ser per la necessitat sorgida de la ràpida evolució de la societat que exigia una regulació més complexa. «De modo completamente natural [los colonos ingleses de América] miraron entonces hacia el Derecho inglés, no porque sintieran entusiasmo alguno por él, sino porque los únicos libros de Derecho escritos en una lengua que era la hablada por ellos, y que podían comprender, eran los libros de Derecho inglés, y porque los raros juristas con los que contaban también se habían formado en Inglaterra» (René David, 1953: 292-293). Això no obstant, el sistema jurídic nord-americà s'ha anat distanciant progressivament de l'anglès des de diversos fronts: la federalització del país, la promulgació d'una constitució, la major tendència a la codificació i la suavització de la norma dels precedents, així com una necessitat constant de regular nombroses esferes de la societat com el transport o la banca.

En resum, la distinció bàsica que hem vist entre el sistema jurídic continental i l'anglès és, doncs, l'establiment de la llei o la jurisprudència com a principal font del dret. A més, com s'ha assenyalat, això comporta una perspectiva diferent del dret. D'una banda, el sistema continental es veu obligat a codificar tots els àmbits del dret. Per això, i des d'un punt de vista terminològic, el dret continental es caracteritza per una classificació i definició sistemàtica dels conceptes que utilitza, en què el que importa és la seva generalització o abstracció amb la finalitat que resultin aplicables a qualsevol cas concret. D'altra banda, el sistema anglès es basa en els precedents, per la qual cosa el pes del seu llenguatge se centra en l'aspecte argumentatiu i la terminologia que s'encunya és de caràcter més específic i concís. Sembla raonable pensar, doncs, que diferents formes d'entendre el dret donin lloc a diferents formes d'expressió lingüística i, en concret, a lèxics no necessàriament coincidents. A continuació tractarem de provar aquesta afirmació amb l'exemple concret que s'ha escollit per a la present investigació. Ens cenyirem, a més, als sistemes judicials anglès i nord-americà, ja que són els dos orígens principals dels textos jurídics que se solen traduir de l'anglès al català.

3. La denominació de les parts en el procés judicial anglès i espanyol

En la traducció de documents judicials, una de les primeres consideracions a tenir en compte és la branca del dret a la qual pertany el text (civil, penal, laboral, administratiu o mercantil). De totes elles, les branques civil i penal són les més rellevants per al tema que ens ocupa per diversos motius. En primer lloc, perquè totes les altres (excepte la penal) deriven bàsicament del dret civil. Com a conseqüència, la terminologia utilitzada en els processos laborals, administratius i mercantils referent a les parts del procés està calcada de l'originària del dret civil general. En segon lloc, perquè el major volum, amb diferència, dels processos judicials pertany a una d'aquestes dues branques; en conseqüència, gairebé la totalitat dels documents que es generen en el context judicial i que són susceptibles de ser traduïts se situen en l'àmbit civil o penal. Així, doncs, en aquest treball ens centrarem en la nomenclatura de les parts en els processos civil i penal.

El concepte de «part» és un pilar bàsic en la teoria del dret. Segons la definició de Manuel Ortells (2002: 108): «Parte es la persona que interpone la pretensión procesal en nombre propio —o en cuyo nombre se interpone la pretensión procesal— y la persona frente a la cual la pretensión procesal se interpone». És a dir, part és tant el ciutadà o el col·lectiu de ciutadans que exigeixen a la justícia que actuï per reparar un dany com el ciutadà o el col·lectiu de ciutadans als quals s'exigeix que reparin aquest dany. En definitiva, les parts són els dos costats de la balança, entre els quals els jutges hauran de trobar un equilibri. Cal assenyalar que el present estudi està centrat en les parts no *institucionals* del procés, per la qual cosa no parlarem aquí de les figures dels fiscals, els advocats de l'Estat, etc., ni dels representants de les parts (advocats, procuradors, ...). Tampoc no abordarem la denominació de les parts en segones instàncies i següents, és a dir, en els casos d'apel·lació, ja que la primera instància ens bastarà per mostrar la tesi que aquí es planteja.

3.1. La denominació de les parts en el procés penal espanyol

Qualsevol procés penal a Catalunya (i a Espanya) pot iniciar-se bàsicament per dues vies diferents⁴: la denúncia i la querrela. «La denuncia procesal es el acto mediante el que se pone en conocimiento de la autoridad la perpetración de

4. També es pot incoar un procediment penal d'ofici quan les autoritats policials o judicials directament tenen coneixement d'un delicte.

hechos que revisten los caracteres de delito perseguible de oficio» (De la Oliva, 1999: 329). És a dir, amb una denúncia, un ciutadà o col·lectiu de ciutadans simplement informen a les autoritats policials o judicials sobre l'existència d'uns fets aparentment delictius i de les seves circumstàncies. Així, doncs, en el transcurs del procés, el denunciant només tindrà l'obligació de compareixer com a testimoni. En canvi, en la querella, a més de posar en coneixement un òrgan judicial d'un suposat delicte, el ciutadà o col·lectiu de ciutadans que la presenten manifesten la seva voluntat de constituir-se en part en el procés. Això suposa que adquireixen una sèrie de drets com: capacitat per presentar o sol·licitar proves, capacitat per sol·licitar la compareixença de testimonis, capacitat per presentar recursos, capacitat per plantejar qüestions en el judici, etcètera.

En funció de la via per la qual s'hagi incoat un procediment penal en el sistema espanyol, les parts seran denominades «denunciant» (subjecte que presenta una denúncia) i «denunciat» (subjecte contra el qual es dirigeix una denúncia), o «querellant» (subjecte que presenta una querella) i «querellat» (subjecte contra el qual es dirigeix una querella). A partir d'aquí, la terminologia relativa a les parts del procés penal en el sistema jurídic espanyol es complica lleugerament. Per exemple, quan un procediment penal passa de la fase d'instrucció a la d'enjudiciament, «l'imputat» (terme que s'utilitza com a hiperònim de «denunciat» o «querellat») passa a ser denominat «acusat». En el pol oposat, la part que exerceix l'acció penal es fa dir «acusador». Així, doncs, en el procés judicial espanyol es parla d'acusació quan, després de les actuacions instructores, es produeix una pretensió de sentència condemnatòria fonamentada en l'aportació de proves que destrueixin la presumpció d'innocència de l'acusat.

3.2. La denominació de les parts en el procés civil espanyol

El procediment civil s'incoa sempre mitjançant d'una demanda. A l'article 399.1a) de la Llei d'enjudiciament civil espanyola, s'estableix que «el juicio principiará por demanda, en la que [...] se expondrán numerados y separados los hechos y los fundamentos de derecho y se fijará con claridad y precisión lo que se pida». Enfront de la major complexitat, des del punt de vista terminològic, del procés penal espanyol, ja comentada, la denominació de les parts en el procés civil espanyol resulta molt senzilla. D'una banda, al ciutadà o col·lectiu de ciutadans que presenten una demanda, se'l designa com a «demandant»; si bé és cert que molt sovint s'utilitzen les expressions «actor» o «part

actora» per referir-s'hi tant en el judici oral com en els documents judicials. D'altra banda, la part contra la qual s'interposa la demanda és esmentada en els textos jurídics en tot moment com a «demandat».

3.3. La denominació de les parts en el procés penal anglès

Als diccionaris jurídics bilingües podem trobar les següents propostes d'equivalència per als termes «denunciant», «querellant» i «acusador»: «accuser», «complainant», «plaintiff», «private complainant». Això no obstant, qualsevol traductor professional sap que les solucions donades pels diccionaris són meres propostes que s'han de comprovar mitjançant textos comparables, és a dir, textos en tots dos idiomes que aconseguen un grau elevat de similitud, en els quals es poden establir les situacions d'ús dels termes. D'aquesta manera, es verifica que els termes oferts com a equivalència pel diccionari efectivament s'utilitzen en el mateix context en ambdues llengües, és a dir, en gèneres textuais semblants, amb els mateixos usos (grau de formalitat, etcètera) i amb el mateix significat. Per aquest motiu, ens servirem de la legislació actual relativa al dret processal civil i penal a Anglaterra i als Estats Units, així com d'una selecció de textos doctrinals, amb la finalitat de contextualitzar els termes objecte d'aquest estudi.

Conforme a la creixent tendència cap a la normalització del dret, el Ministeri de Justícia britànic ha aprovat recentment sengles lleis processals, tant per a la branca penal com per a la civil («The Criminal Procedure Rules», 2010 i «The Civil Procedure Rules», 1998). En el glossari que acompanya l'esmentada Llei d'enjudiciament penal apareixen les següents definicions relatives a les parts: «complainant: a person who makes a formal complaint» [querellant: persona que presenta una querella formal] i «informant: someone who lays an information» [denunciant: persona que efectua una denúncia]. En el text de la llei mateix, trobem la paraula «defendant» per referir-se al denunciat o querellat i «accused» per a l'acusat. De la mateixa manera, en textos acadèmics de dret consultats s'utilitzen, majoritàriament, els termes «defendant» i «accused», d'una banda, i «informant» i «complainant» de l'altra (vegeu John Sprak [2006] i Andrew Asworth [1994]).

En el cas del dret processal penal nord-americà ens fixarem en la terminologia emprada en la Llei d'enjudiciament criminal d'àmbit federal (Federal Rules of Criminal Procedure 2009). En l'article 3 d'aquesta Llei es defineix la denúncia de la següent manera: «The complaint is a written statement of the essential facts constituting the offense charged» [la denúncia és una declaració escrita

en la qual es relaten els fets constitutius del delictes que s'imputa]. A pesar que en aquest text no es troben definicions de la denominació de les parts, sí que podem obtenir aquesta terminologia del context, com en el fragment següent de l'article 4: «If the complaint or one or habiti affidavits filed with the complaint establish probable cause to believe that an offense has been committed and that the defendant committed it, the judge must issue an arrest warrant to an officer authorized to execute it». En aquest cas, veiem que el denunciador es fa dir igualment «defendant». Tan sols en l'article 60 d'aquesta Llei apareix la paraula «accused» per referir-se a l'acusat. Curiosament, ni el terme «complainant» ni qualsevol altre equivalent a l'espanyol «denunciador» o «querellant» són utilitzats en tot el text legal. Molt probablement això és perquè als Estats Units la víctima no és qui inicia el procediment sinó que només és el Ministeri Fiscal qui està habilitat per a això (vegeu Roland Séruossi, 1998: 146). Així, doncs, la víctima adquireix un mer paper de testimoni de l'acte delictiu.

Podem completar la informació respecte al terme «complainant» acudint al prestigiós diccionari *Black's Law Dictionary*, les definicions del qual són sovint citades en la jurisprudència nord-americana, on figura l'entrada «complainant» amb les següents accepcions: 1) «The party who brings a legal complaint against another; especially the plaintiff in a court of equity or, more modernly, a civil suit» [part que presenta una demanda contra una altra...] i 2) «A person who, under oath, signs a statement (called a «complaint») establishing reasonable grounds to believe that some named person has committed a crime» [persona que sota jurament signa una denúncia en la qual s'estableixen indicis raonables de sospita que algú ha comès un delictes]. Així mateix, trobem el vocable «complaint» amb diferents accepcions: 1) «The initial pleading that starts a civil action (...)» [el document amb el qual s'inicia un procediment civil] i 2) «A formal charge accusing a person of an offense» [una acusació formal que algú ha comès un delictes]. Queda clar, doncs, que el diccionari estableix els usos del terme «complainant» tant per a l'àmbit civil com per al penal.

3. 4. La denominació de les parts en el procés civil anglès

Com a equivalents de «demandant» i «demandat», els diccionaris ens ofereixen els termes «claimant», «plaintiff», «applicant», «complainant» i «petitioner», d'una banda, i «defendant» i «respondent», de l'altra. Igualment, els tractats de dret civil anglès coincideixen en la utilització dels termes «appli-

cant», «claimant», «plaintiff», «respondent» i «defendant» per referir-se a les dues parts del procés civil (vegeu Neil Andrews [2003], J. A. Jolowicz [2000] i David Elliot Brody [1978]). De la mateixa manera, en la corresponent llei processal per als procediments civils a Gran Bretanya (The Civil Procedure Rules 1998), els termes utilitzats per referir-se a les parts són «claimant» i «defendant» exclusivament. En el cas dels Estats Units, en la legislació processal civil (Federal Rules of Criminal Procedure 2009), es parla de «plaintiff», «claimant» i «petitioner», d'una banda, i de «defendant», de l'altra.

4. Anàlisi comparativa de la terminologia relativa a les parts processals en anglès i català

Per a l'anàlisi comparativa de la denominació de les parts, restringirem les accepcions a tenir en compte amb la finalitat de simplificar l'exemple. En primer lloc, obviarem els resultats de la recerca en els diccionaris bilingües, ja que, sense la contextualització concreta, bé podrien ser inexactes per referir-se a un grau de formalitat diferent o bé per tenir un significat més general o més concret que el del terme espanyol corresponent. Aquest seria el cas, per exemple, de la paraula «applicant», que realment és un hiperònim traduïble per «sol·licitant». També cal assenyalar que (encara que no aprofundim en aquest tema) en el dret anglès, la denominació de les parts pot variar en funció de les instàncies o les subbranques del dret. Com a mostra, podríem parlar de «petitioner», que s'utilitza a Anglaterra per a les apel·lacions o els casos incoats específicament davant la «Chancery Division»⁵. A més, tractarem de referir-nos a la terminologia actual, ja que, amb les successives reformes legals al llarg de la història, no solament les normes han sofert variacions, sinó també la terminologia emprada. Per exemple, a Anglaterra es denominava al demanant «plaintiff», fins que, amb la reforma processal civil de 1998, va passar a dir-se exclusivament «claimant».

Així, doncs, podríem esquematitzar les correspondències entre els noms de les parts en els processos civil i penal en anglès i català (segons la legislació vigent) de la següent manera:

5. Sala del «High Court of Justice» (Tribunal Superior d'Anglaterra) que s'ocupa de temes relacionats amb la propietat com l'administració d'herències, la interpretació de testaments, la insolvència i els conflictes relatius a empreses i societats.

PROCEDIMENT CIVIL	
CATALÀ	ANGLÈS
demandant actor part actora	claimant (GB i EUA) plaintiff (EUA) petitioner (EUA) complainant (EUA)
demandat	defendant (GB i EUA)

PROCEDIMENT PENAL (mitjançant denúncia)	
CATALÀ	ANGLÈS
denunciant acusador	informant (GB)
denunciat imputat acusat	defendant (GB i EUA) accused (GB i EUA)

PROCEDIMENT PENAL (mitjançant querella)	
CATALÀ	ANGLÈS
querellant acusador	complainant (GB i EUA)
querellat imputat acusat	defendant (GB i EUA) accused (GB i EUA)

D'entrada es pot observar que la terminologia en espanyol és molt més sistemàtica que l'anglesa. Fonamentalment, destaca la clara separació entre els conceptes referits al procés civil i al penal. Per contra, en el dret anglès trobem bàsicament un únic terme, «defendant», per referir-nos a la part contra la qual s'exerceix l'acció jurídica (el demandat, querellat o denunciat). De la mateixa manera, la paraula «complainant» s'utilitza, fonamentalment als Estats Units, tant en l'àmbit civil com en el penal. No són aquests els únics casos d'aplicació indistinta de termes als àmbits civil o penal en textos jurídics anglesos, malgrat tot, ens basten com a exemple per plantejar el problema. La present investigació va néixer de la dificultat observada en la pràctica a l'hora de tro-

bar termes equivalents a la denominació de les parts en traduccions jurídiques de l'anglès al català. En aquest sentit, la complicació màxima es va trobar en l'elecció de l'equivalent quan pel context (que abraça tant el text en si com la informació addicional amb la qual pot comptar el traductor) resultava impossible situar l'escrit en una branca concreta del dret. Encara que aquesta circumstància pugui resultar estranya als juristes, cal assenyalar que el traductor s'enfronta amb assiduitat a encàrrecs de traducció de documents molt breus i descontextualitzats; de manera que la situació que s'esmenta no és pas poc freqüent. Així, doncs, en aquests casos, per a la traducció dels termes referits a les parts, el traductor sol optar per la utilització de la terminologia referida a una o una altra branca del dret, per mera intuïció. Això no obstant, el millor seria trobar hiperònims que ens poguessin servir de manera indistinta.

Malauradament per al nostre cas, el caràcter sistemàtic del dret espanyol ha derivat en una classificació rigorosa de les parts del procés basada en les vies procedimentals (civil i penal). Com que ambdues vies transcorren en sentit paral·lel i rarament s'interconnecten, no ha sorgit la necessitat d'establir termes generals per referir-se a les parts del procés. Si bé els acadèmics del dret solen mostrar una certa tendència a encunyar termes nous, en aquest cas hem pogut comprovar que no s'ha produït. Hi ha ocasions en les quals el traductor es veu amb l'obligació d'introduir un nou terme, fonamentalment quan s'enfronta a un text de tipus científic o tècnic, en el qual s'esmenten conceptes de recent aparició. Per a la qüestió que ens ocupa, no sembla apropiat el recurs a la creació neològica, ja que els destinataris dels textos jurídics no estan habituats a aquesta pràctica, que s'oposa clarament al caràcter arcaïtzant que marca els textos jurídics, per la qual cosa resultaria una solució no adequada a l'ús del llenguatge.

Malgrat tot, per resoldre el problema que ens ocupa, proposem algunes expressions utilitzades en la pràctica jurídica per jutges i advocats. D'una banda, trobem les següents fórmules: «el promotor del procés», «l'iniciador del procés» o «la part que exerceix l'acció» per referir-nos tant al demandant en el procés civil com al denunciador o querellant en el procés penal. D'altra banda, es podria utilitzar l'expressió «la part portada al procés» per al demandat per la via civil o el denunciat o querellat per la penal. És evident que no es tracta de termes pròpiament dits, ni tan sols compostos. Això no obstant, no sembla aquest un requisit indispensable perquè l'opció sigui considerada vàlida. En canvi, la solució proposada sí que compleix altres exigències com són l'adequació a l'ús, el grau de formalitat, la fraseologia i la terminologia.

5. Conclusió

La pregunta sobre la possibilitat o impossibilitat de la traducció (o de trobar equivalències entre idiomes) pot ser perfectament traslladada a un cas tan concret com el de la denominació de les parts en el procés judicial. Des d'una perspectiva pragmàtica, que és la que, al cap i a la fi, tendeix a adoptar el traductor, la resposta se situarà gairebé sempre en un «tercer espai cultural», en una terra de ningú (o de tots). Com afirma Bernhard Grossfeld (2002: 32-33): «(...) each word exists in and refers to a certain network of correspondences. The cohesion of the network cannot be captured fully by words from a different network. Nevertheless, we must penetrate the other networks, to understand and describe them with the connections of our own network». El fet que ens allunyem de les tesis més radicals, com les del deconstructivisme, no significa que no siguem conscients que les paraules mai no són les mateixes (com el riu d'Heràclit). Això no obstant, en la mateixa línia de Vivian Grosswald Curran (1998: 48), considerem que la comunicació no és un acte impossible, sinó més aviat condemnat a la imperfecció.

Quan els contextos socials de les llengües entre les quals hem de traduir un text són diferents, seria il·lusori pensar que el procés de traducció pogués desenvolupar-se sense contratemps. Com hem tractat de mostrar en el present treball, els sistemes jurídics són un camp especialment propens a la singularitat i necessàriament deriven en sistemes conceptuals diferents. Si les idees i les interrelacions entre elles no són coincidents, difícilment ho seran els termes que s'utilitzen per referir-s'hi. Hem vist aquí que el caràcter jurisprudencial del dret anglès té una conseqüència lingüística destacable que ve determinada per la seva orientació al cas concret. En aquestes circumstàncies, la redacció tant de les sentències com de les lleis tendeix a la precisió, al detall i a la concreció, enfront del caràcter abstracte, globalitzador i conceptual de les lleis continentals. Per aquest motiu, probablement, la denominació de les parts en el procés judicial anglès resulti més precisa i cenyida a supòsits concrets (determinades instàncies, tribunals, etc.), però menys sistemàtica. Així, doncs, no és d'estranyar que no es doni una diferenciació clara en funció de les branques del dret (distinció que sí que és palesa en el dret espanyol).

Si mantenim, com Eugene A. Nida (1974: 4), que «anything that can be said in one language can be said in another, unless the form is an essential element of the message» hauríem de poder oferir una solució al problema plantejat. La proposta concreta per solucionar la qüestió plantejada en aquesta investigació, pel que fa als casos d'indefinició de la via processal, passaria per optar per les

perífrasis «el promotor del procés», «l'iniciador del procés» o «la part que exerceix l'acció», d'una banda, i «la part anomenada al procés» o «la part portada al procés», de l'altra. La pràctica traductora no permet la indecisió o la suspensió dels assumptes. El traductor sempre ha de presentar una (i una única) versió del text, sense dobles propostes ni qüestions sense resoldre i, si pot ser, sense anotacions al marge; encara que, en moltes ocasions, el resultat no sigui tan satisfactori com, en abstracte, podria desitjar-se. El debat, com apuntàvem, es troba entre els solipsistes i els partidaris de la comunicació com una cosa possible. En aquest sentit, preferim alinear-nos entre aquests últims, no solament perquè considerem la comunicació una cosa possible, sinó convenient per a l'enteniment humà.

Bibliografia

- ALCARAZ VARÓ, Enrique i HUGUES, Brian. *Diccionario de Términos-Jurídicos Inglés-Español*. Barcelona: Ariel, 2007.
- ALTAVA LAVALL, Manuel Guillermo (coord.). *Lecciones de Derecho Comparado*. Castellón: Universitat Jaume I, 2003.
- ANDREWS, Neil. *English Civil Procedure. Fundamentals of the New Civil Justice System*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- ARMINJON, Pierre; NOLDE, Boris i WOLFF, Martin: *Traité de Droit Comparé*. París: Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 1950.
- ASHWORTH, Andrew: *The Criminal Process. An Evaluative Study*. Oxford: Oxford University Press, 1994.
- BRODY, David Elliot. *The American Legal System: Concepts and Principles*. Vancouver: University of British Columbia Press, 1978.
- CARBONELL i CORTÉS, Ovidi. *Traducción y Cultura. De la Ideología al Texto*. Salamanca: Almar, 1998.
- CATFORD, John C. A. *Linguistic Theory of Translation. An Essay in Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 1965.
- DAVID, René. *Tratado de Derecho Civil Comparado. Introducción al Estudio de los Derechos Extranjeros y al Método Comparativo*. Madrid: Revista de Derecho Privado, 1953.
- DE LA OLIVA SANTOS, Andrés et al. *Derecho Procesal Penal*. Madrid: Centro de Estudios Ramón Areces, 1999.
- FENET, Pierre Antoine. *Recueil Complet de Travaux Préparatoires du Code Civil*. Paris: Ducussesois, 1836.
- GARNER, Bryan A., ed. *Black's Law Dictionary*. St. Paul: West Publishing, 2005.
- GROSSFELD, Bernhard. «Kernfragen der Rechtsvergleichung». *Comparative Law*.

An Introduction. Ed. Vivian Grosswald Curran. Durham: Carolina Academic Press, 2002. 31-45.

GROSSWALD CURRAN, Vivian. «Cultural Immersion». *American Journal of Comparative Law*. 43, 1998. 46-54.

—, ed. *Comparative Law. An Introduction*. Durham: Carolina Academic Press, 2002.

HURTADO ALBIR, Amparo. *Traducción y Traductología. Introducción a la traductología*. Madrid: Cátedra, 2001.

JOLOWICZ, J. A. *On Civil Procedure*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

LADMIRAL, Jean-René. *Traduire: Théorèmes Pour la Traduction*, Paris: Payot, 1979.

MINISTRY OF JUSTICE OF THE UNITED KINGDOM. *The Criminal Procedure Rules 2010*. 25 de mayo de 2010 <http://www.justice.gov.uk/criminal/procrules_fin/index.htm>.

MINISTRY OF JUSTICE OF THE UNITED KINGDOM. *Civil Procedure Rules*. 25 de mayo de 2010 <http://www.justice.gov.uk/civil/procrules_fin/index.htm>.

NIDA, Eugene A. i CHARLES, R. Taber. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E. J. Brill, 1974.

NORD, Christiane. *Text Analysis in Translation*. Amsterdam: Rodopi, 1991.

ORTELLS RAMOS, Manuel et al. *Derecho Procesal Civil*, Cizur Menor (Navarra): Aranzadi, 2002.

PLARD, Henry. «Sur les limites du traduisible: *Zazie dans le métro* en anglais et en allemand». *Communiquer et Traduire: Hommages a Jean Dierickx*. Eds. Gilbert Debusscher y Jean-Pierre Van Noppen. Bruselas: Éditions de l'Université de Bruxelles, 1985. 65-74.

RABADÁN ÁLVAREZ, Rosa. *Equivalencia y Traducción*. León: Universidad de León, 1991.

SÉROUSSI, Roland. *Introducción al Derecho Inglés y Norteamericano*, Barcelona: Ariel, 1998.

SNELL-HORNBY, Mary. *Translation Studies. An Integrated Approach*. Ámsterdam: John Benjamins, 1988.

SPRACK, John. *A Practical Approach to Criminal Procedure*. Oxford: Oxford University Press, 2006.

TOURY, Gideon. *In Search of a Theory of Translation*. Tel Aviv: The Porter Institute of Poetics and Semiotics, 1982.

TRICÁS PRECKLER, Mercedes. «Construir «equivalencias»: del texto a la representación intercultural». *La traducción del futuro: mediación lingüística y cultural en el siglo XXI* (Vol. I). Eds. Luis PEGENAUTE RODRÍGUEZ et al. Barcelona: Promociones y Publicaciones, 2008. 89-100.

UNITED STATES COURTS. *Federal Rules of Civil Procedure*. 24 de mayo de 2010 <<http://www.uscourts.gov/uscourts/RulesAndPolicies/rules/CV2009.pdf>>.

UNITED STATES COURTS. *Federal Rules of Criminal Procedure*. 24 de mayo de 2010 <<http://www.uscourts.gov/uscourts/RulesAndPolicies/rules/CR2009.pdf>>.

VIDAL CLARAMONTE, M.ª Carmen África. *Traducción, Manipulación, Desconstrucción*. Salamanca: Ediciones Colegio de España, 1995.

ZWIEGERT, Konrad. *Introducción al Derecho Comparado*. México: Oxford University Press, 2002.

Resumen

Problemas de equivalencia en traducción jurídica: la denominación de las partes en el proceso judicial en inglés y catalán

Eivor Jordà Mathiasen

El concepto de equivalencia ha sido uno de los temas centrales en los estudios sobre la traducción. Desde la orientación sociolingüística, que recientemente ha adquirido esta disciplina, la equivalencia se entiende como una relación dinámica que se materializa de manera diferente en cada proceso traductor. En muchos casos, las divergencias entre los contextos socioculturales en los que se ubiquen el texto de partida y el texto de llegada obligan al traductor a situar su texto en un tercer espacio cultural. Éste es el caso de las

traducciones jurídicas, en las que las diferencias entre los sistemas jurídicos plantean problemas de inequivalencia entre los conceptos y los términos utilizados en ambas culturas. En la presente investigación se muestra el caso concreto de los problemas de equivalencia relativos a la denominación de las partes en inglés y en catalán. Al final se presenta una propuesta con el fin de dar solución a una cuestión que en traducción no puede quedar sin resolver.

Palabras clave: equivalencia, traducibilidad, traducción jurídica, sistemas judiciales, partes procesales.

Abstract

Problems of Equivalence in Legal Translation: how to Refer to the Parties in Legal Proceedings in English and Catalan

Eivor Jordà Mathiasen

The concept of equivalence has been one of the key issues in translation studies. From the sociolinguistic orientation that this discipline has recently taken on, equivalence is understood as a dynamic relationship that materializes in a different manner in each translation process. In many cases, the divergencies between the socio-cultural contexts of the source and target languages force the translator to situate his text in a third cultural space. Such is the case of legal transla-

tions, where the differences between legal systems raise the problem of a lack of equivalency among the concepts and terms used in both cultures. This study sets forth the specific case of problems of equivalence as regards the ways in which the parties are referred to in English and Catalan. In concluding, the paper puts forward a proposal for solving a translation question that cannot remain unresolved.

Key words: equivalence, translatability, legal translation, legal systems, parties to the proceedings.